

PROFESORUL ALEXANDRU MOȘANU: „ISTORIA ROMÂNILOR ESTE NUMELE CORECT AL ISTORIEI NOASTRE” (*IN MEMORIAM*)

CZU: 94(478)(092)

DOI: <https://doi.org/10.52673/18570461.22.2-65.14>Doctor habilitat în istorie, profesor universitar **Anatol PETRENCU**E-mail: anatol_petrencu@yahoo.comORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5449-1023>

Universitatea de Stat din Moldova

PROFESORUL ALEXANDRU MOȘANU: „THE HISTORY OF THE ROMANIANS IS THE CORRECT NAME OF OUR HISTORY” (*In memory*)

Summary. The scientific and didactic activity of the late historian Alexandru Moșanu is evoked in the context of his prolific political and public activity, on the occasion of his 90th anniversary. One of the leaders of the National Revival Movement, Alexandru Moșanu had a decisive contribution in the fight for the officialization of the Romanian language and the Latin alphabet, in the drafting of the Declaration of Independence of the Republic of Moldova, the decreeing of the statehood symbols of the young state, counteracting the consequences of the Ribbentrop-Molotov Pact. He pleaded for the rehabilitation of the historical truth about Romanian unity and educated generations of young historians in that spirit.

Keywords: Alexandru Moșanu, National Liberation Movement, historical truth.

Profesorul Alexandru MOȘANU
(19.07.1932–7.12.2017)

Rezumat. Este evocată activitatea științifică și didactică a regretatului istoric Alexandru Moșanu în contextul activității sale politice și publice prolifică, cu prilejul aniversării a 90-a. Unul dintre liderii Mișcării de Renaștere Națională, Alexandru Moșanu a avut o contribuție decisivă în lupta pentru oficializarea limbii române și a alfabetului latin, la elaborarea Declarației de Independență a Republicii Moldova, decretarea însemnelor statalității tânărului stat, contracararea consecințelor pactului Ribbentrop-Molotov. A pledat pentru reabilitarea adevărului istoric despre unitatea românească și a educat generații de tineri istorici în spiritul respectiv.

Cuvinte-cheie: Alexandru Moșanu, Mișcarea de Eliberare Națională, adevăr istoric.

Profesorul Alexandru Moșanu s-a născut la 19 iulie 1932, în satul Braniște, județul Bălți, România, în familia unui plugar, posesor a 4,5 ha de pământ arabil. Despre copilăria sa și anii adolescenței aflăm din câteva autobiografii ce se păstrează în arhivele Academiei de Științe a Moldovei (AȘM) și ale Universității de Stat din Moldova (USM). În plus, profesorul A. Moșanu a reușit să publice o parte din memorii în care-și amintește de cariera sa științifică [1, p. 14].

În 1939 Alexandru Moșanu a fost înscris la școala primară din sat, iar la 28 iunie 1940 atot și atoate „eliberatoare” Rusia (URSS) ajunge cu tancurile la Prut și impune României o nouă frontieră. Din Autobiografia semnată pe 8 iulie 1952, deducem că părinții, el și fratele mai mare (Mihail, 1922–1948) au muncit în gospodărie (1940–1941). După eliberarea Basarabiei (1941) Alexandru Moșanu a continuat studiile primare pe care le-a absolvit în 1944 [2].

În una dintre autobiografiile, scrise de mână, autorul îl menționează pe fratele mai mare: „În acest timp (1944) fratele a fost mobilizat într-un batalion de muncă; din cauza bolii nu a putut fi încadrat în armată. În anii 1944–1945 i-am ajutat pe părinți în gospodărie. În 1945 fratele a fost demobilizat, iar eu am intrat la școala de șapte ani din Cubani (Cobani – n.a.), raionul Balatina (azi raionul Glodeni – n.a.), pe care am absolvit-o în 1948. În acest an a murit fratele, iar eu am intrat în Colegiul Pedagogic din Bălți...” [3].

În anii 1946–1947 autoritățile comuniste invadează, dar și colaboraționiștii lor basarabeni, au provocat o foamete cumplită care a dus la moartea a 200 000 de oameni (10 % din populația RSS Moldovenești). Alexandru Moșanu s-a salvat datorită faptului că școala pe care a frecventat-o oferea hrană elevilor.

Foametea și deportarea din 5 spre 6 iulie 1949 a distrus destinul multor basarabeni: o parte dintre ei au

fost trimiși în Siberia, cei rămași acasă au fost nevoiți să cedeze inventarul agricol viu și mort și să accepte munca colectivă (colhozurile). Printre ei se numărau și părinții lui Alexandru Moșanu.

Politica represivă de înfometare și deportare, promovată de Puterea sovietică, a avut repercusiuni grave asupra modului de comportare a băștinașilor în raport cu autoritățile. Împotrivirea față de autorități te putea costa închisoarea pe mulți ani sau chiar și viața.

În condițiile regimului totalitar comunist oamenii s-au conformat realităților. În 1948 A. Moșanu a început să studieze la Colegiul Pedagogic din Bălți, care purta numele lui Boris Glavan. Acesta a fost un student basarabean la Universitatea din București, care după anexarea Basarabiei, nordului Bucovinei și Ținutului Herța de către sovietici (28 iunie 1940) s-a grăbit să vină în teritoriul ocupat, și-a continuat studiile la Bălți (cunoștea limba rusă, mama lui fiind rusoaică; în 1941 s-a retras cu sovieticii, a intrat în luptă cu germanii, a fost prins și executat, în 1942). Sovieticii l-au ridicat la nivel de erou și l-au folosit ca model de patriotism sovietic pentru îndoctrinarea tinerilor.

Părinții îi susțineau cu tot ce puteau pe copiii lor să facă carte („Ai carte – ai parte”, spunea un proverb din acele timpuri, „parte” avându-se în vedere un destin împlinit), să fie ascultători, să îndeplinească poruncile profesorilor. În așa mediu, tânărul Alexandru Moșanu, un elev deosebit de sărguincios, a fost recomandat în organizația tineretului comunist al URSS și admis în 1949. A fost membru al comitetului de conducere al uteciștilor din colegiu.

La Colegiul Pedagogic Alexandru Moșanu a fost eminent la toate obiectele. Aceasta însemna să primești un surplus de 25 % la bursa oferită de stat. Din cele scrise de A. Moșanu constatăm că era pasionat de fizică și matematică și dorea să continue studiile anume la aceste specialități. Cel care l-a convins să vină la Istorie a fost Efim Levit (1921–2001) – istoric literar, doctor în științe filologice (1966), din 1956 cercetător științific superior la Institutul de Limbă și Literatură al AȘM. După cum menționează autorii *Dicționarului de Istorie*, cercetările lui Efim Levit „se caracterizează printr-o înaltă ținută științifică, prin ineditul fenomenelor și operelor analizate, stimă profundă față de personalitatea marilor înaintași ai culturii românești” [4, pp. 232–233]. Astfel, Alexandru Moșanu depune documentele la Facultatea de Istorie și Filologie a Universității de Stat din Moldova, la specialitatea „Istorie”, cu toate că, absolvind cu note excelente colegiul, putea fi înscris la orice facultate fără examene de admitere.

În decembrie 1953, A. Moșanu a fost admis în rândul Partidului comunist al URSS. Dictatorul Iosif Stalin murise la 5 martie 1953, dar spiritul lui a dominat

viața internă a URSS până în februarie 1956, când, în cadrul unei ședințe închise a Congresului al XX-lea al PCUS, chiar comuniștii au criticat ceea ce ei au numit „cultul personalității lui Stalin”. Altfel spus, a fost condamnată politica promovată de regimul stalinist, în special crimele comise față de membrii partidului comunist, presiunile politice nefondate etc. Cu referire la acest moment (admiterea în rândurile PCUS) Alexandru Moșanu a scris următoarele: „...Nu mi-am dat seama atunci, în 1949, dar nici mai târziu, în 1953, când am devenit membru al partidului comunist, că se întâmplase ceva grav: mă îndepărtasem de părinții mei, de fapt, de o tradiție de veacuri pe care o întruchipau mama și tata” [1, p. 18].

Totuși, anul 1956 a fost unul de cotitură pentru URSS. Liderul sovietic Nikita Hrușciov a pus bazele „dezghețului” ce-i poartă numele: s-a produs o ușoară liberalizare a vieții interne; autoritățile comuniste au permis critici la adresa regimului lui Stalin, în presă au apărut materiale despre presiuni, despre deportați, despre Gulag (Alexandr Soljenițin, *Odin deni Ivana Denisovica / O zi din viața lui Ivan Denisovici*, 1959 etc.), despre alte realități până atunci necunoscute publicului larg. În astfel de condiții și-a format concepțiile despre viață și despre lume studentul Alexandru Moșanu.

După finalizarea studiilor universitare, tânărului specialist în istorie i s-au deschis mai multe oportunități, inclusiv ar fi putut îmbrățișa cariera de funcționar de partid ș.a. Însă, așa cum menționează A. Moșanu, Nicolae Mohov (1904–1984)¹ șeful Catedrei de istorie universală a USM, angajat și la Sectorul de Istorie al Institutului de Istorie, Limbă și Literatură al AȘM [5, p. 412], l-a invitat la Academie.

Aprorape două decenii (1957–1976) Alexandru Moșanu a activat în cadrul Institutului de Istorie al Academiei de Științe a Moldovei, deținând funcțiile de cercetător științific inferior (1957–1966), secretar științific (1966–1970), cercetător științific superior (1970–1976). Alexandru Moșanu a studiat probleme legate de mișcarea socialistă din România din a doua jumătate a secolului al XIX-lea [6]. În 1966 a susținut teza de doctor, iar în 1979 – pe cea de doctor habilitat în științe istorice, având ca subiect aceeași problemă, despre care profesorul A. Moșanu a scris: „Această tematică, la fel ca toate celelalte compartimente ale istoriei, era politizată și ideologizată. Dar nu era falsificată atât de grosolan cum se întâmpla, de exemplu, cu problema genezei poporului român, cu istoria relațiilor ruso-române, marcate mai ales de consecințele nefaste ale anilor 1812, 1940, 1944 etc. În ce privește

¹Om al timpului respectiv, Nicolae Mohov a fost un promotor al ideilor imperialiste ruse în istoria românilor basarabeni.

tema pe care o studiam, istoriografia sovietică exagera influența mișcării revoluționare și a revoluțiilor din Rusia asupra României. Vrând-nevrând, cădeam și eu în acest păcat. Dar, prin scrierile mele, nu atingeam temeliile conștiinței naționale a românilor...” [1, p. 22].

Alexandru Moșanu a lăsat rânduri frumoase despre Eugeniu Russev (1915–1982), istoric medievist, director al Institutului de Istorie al AȘM [7, pp. 340–341]. În condițiile în care la Academia de atunci se vorbea doar în limba rusă, directorul Eugeniu Russev l-a considerat pe Alexandru Moșanu „prieten încercat” și vorbea cu el în limba română. Anume el formulase regula de aur, potrivit căreia „Cercetarea istorică are valoare științifică doar în măsura în care aceasta se bazează pe toate sursele existente, precum și pe normele morale recunoscute...” [1, p. 23], regula de care Alexandru Moșanu s-a condus în munca de valorificare a trecutului.

În 1982 lui Alexandru Moșanu i s-a acordat titlul didactic de profesor universitar. Este autor a două monografii și a peste 100 de lucrări științifice.

Alte două decenii (decembrie 1976 – iunie 1997), a activat în cadrul Facultății de Istorie și Filosofie a Universității de Stat din Moldova (USM) în calitate de lector superior, de conferențiar, apoi de profesor (1976–1980). A fost ales șef al Catedrei de istorie contemporană universală (1980–1990), decan (1989–1990). A contribuit la pregătirea unei pleiade de istorici, știind să-i îndrume și să-i sprijine pe tinerii capabili. Mulți dintre ei și-au format conștiință națională clară și au ocupat o poziție activă în viață.

În perioada regimului totalitar comunist, A. Moșanu a fost supus în câteva rânduri maltratărilor politice. La 15 septembrie 1970 a fost „ascultat” la ședința Biroului CC al PCM, fiind „criticat” pentru comiterea unor „greșeli” politice grave în reflectarea realităților politice din România din anii 1944–1970. Ca urmare, A. Moșanu a fost destituit din funcția de secretar științific al Institutului de Istorie, pe motiv de naționalism. „Subversive” s-au considerat a fi și prelegerile ținute în fața studenților în sălile de curs. Procesul „istoricilor naționaliști”, pus la cale de către organele de securitate de la Chișinău în anii 1982–1983, a fost zădărnicit doar datorită faptului că nimeni dintre discipolii săi, supuși unor interogatorii umilitoare, nu s-a lăsat intimidat. În 1989, împreună cu alți colegi de la Universitatea de Stat din Moldova, Alexandru Moșanu a fost acuzat pentru activitatea sa de mobilizare a tineretului studios și a profesorilor la lupta împotriva politicii antinaționale a conducerii de partid din Moldova.

La sfârșitul anilor 1980, Alexandru Moșanu s-a încadrat activ în Mișcarea de Renaștere Națională. A făcut parte din grupul de inițiativă al Mișcării Democratice pentru Susținerea Restructurării, a participat

la primele manifestări democratice ale studenților și profesorilor de la USM, la mitingurile și demonstrațiile de masă, la acțiunile de pichetare a Comitetului Central al Partidului Comunist din Moldova. A contribuit la constituirea Frontului Popular din Moldova, fiind ales în organele de conducere ale acestei mișcări. De asemenea, a avut o mare contribuție la convocarea Marii Adunări Naționale din 31 august 1989, la care s-a pledat pentru oficializarea limbii române ca limbă de stat și revenirea la alfabetul latin.

Alexandru Moșanu a fost unul dintre fondatorii Asociației Istoricilor din Moldova (AIRM), fiind ales și primul ei președinte (1989–1990), iar din 2009 a fost președinte de onoare al AIRM. În această calitate, a contribuit la promovarea adevărului istoric, a pledat pentru neamestecul factorilor politici în sfera de activitate profesională a istoricilor.

La sfârșitul anilor 1880 – începutul anilor 1990, în Republica Moldova au avut loc largi dezbateri pe marginea predării disciplinei istorie în instituțiile de învățământ preuniversitar și universitar și, în mod special, a denumirii acesteia. Unii istorici au propus „Istoria Moldovei”. Apărea întrebarea „Care Moldova? A Principatului medieval Moldova? Sau a RSS Moldovenești?”. Alți istorici au propus „Istoria plaiului natal” etc. În cele din urmă, profesorul Alexandru Moșanu a convins specialiștii în domeniu că denumirea corectă este „Istoria Românilor”. Argumentul său fundamental era că atunci când un popor este divizat în două sau mai multe state, se studiază istoria neamului, a poporului. Astfel, istoricii din Chișinău, dar și colegii lor din republică, inclusiv o bună parte din istoricii alolingvi, au acceptat denumirea de *Istoria Românilor*. Ceva mai târziu, Academia Română a scos de sub tipar edițiile academice vizând trecutul poporului nostru, cu genericul comun *Istoria Românilor*.

În calitate de deputat, președinte al comisiilor parlamentare și președinte al Parlamentului, Alexandru Moșanu a contribuit la decretarea Tricolorului ca Drapel de Stat și a Stemei Republicii Moldova. În iunie 1990, Parlamentul Republicii Moldova a aprobat „Avizul Comisiei Sovietului Suprem al RSS Moldova pentru aprecierea politico-juridică a Tratatului sovieto-german de neagresiune și a Protocolului adițional secret din 23 august 1939, precum și a consecințelor lor pentru Basarabia și nordul Bucovinei”, elaborat de Comisia Sovietului Suprem al RSS Moldova în frunte cu Alexandru Moșanu.

Profesorul Alexandru Moșanu a avut un rol decisiv în pregătirea și desfășurarea, în zilele de 26 și 28 iunie 1991, la Chișinău, a Conferinței științifice internaționale „Pactul Ribbentrop-Molotov și consecințele sale pentru Basarabia”, prezentând raportul de bază la

acel memorabil for științific. Cu o competență profesională excepțională care-l caracteriza, a expus succint soarta dramatică a românilor dintre Prut și Nistru de-a lungul a aproape două secole: în 1812 Basarabia devine victima expansionismului rusesc, istoria repetându-se în 1940, când, în urma înțelegerilor secrete dintre Hitler și Stalin, Basarabia, nordul Bucovinei, Ținutul Herța, precum și câteva insule de la Gurile Dunării au fost răpite de sovietici, iar populația din aceste teritorii, majoritar românească, a trecut din nou prin încercări deosebit de tragice – teroare, înfometare, colectivizare în masă a țăranilor, deportare în Siberia etc.

În declarația aprobată de participanții la conferință se menționa: „Anexarea de către Uniunea Sovietică a Basarabiei, nordului Bucovinei și a Ținutului Herța, teritorii care nu i-au aparținut *de jure* și asupra cărora nu avea nici un drept, a constituit primul act al tragediei naționale – sfârtecarea României în anul 1940 – punând la grea încercare întregul popor român, și i-a adus imense suferințe și incalculabile daune. Trecerea totală a acestor teritorii în componența URSS a generat pentru decenii consecințe dramatice pentru întreg poporul român, îndeosebi pentru populația din teritoriile respective” [8, pp. 256-257].

Într-o situație politică internă și externă extrem de complicată, Alexandru Moșanu a condamnat cu fermitate puciu de la Moscova din august 1991, a pregătit și a condus Marea Adunare Națională din 27 august 1991, participând, alături de alți deputați, la elaborarea Declarației de Independență a Republicii Moldova.

Profesorul Alexandru Moșanu a pledat vehement pentru lichidarea consecințelor nefaste ale pactului Ribbentrop-Molotov, a combătut concepțiile neîntemeiate ale istoriografiei sovietice referitoare la existența „poporului moldovenesc”, unul deosebit de cel român și a „limbii moldovenești” diferită de cea română.

Prin cuvântul scris și rostit, Alexandru Moșanu a pledat pentru reabilitarea adevărului istoric despre unitatea românească, despre caracterul românesc al Basarabiei. Constantă și consecventă a fost poziția sa și în ceea ce privește predarea în învățământul de toate gradele din Republica Moldova a disciplinei *Istoria românilor*.

Recunoscându-i-se înalta calificare științifică, în 1993, a fost ales Membru de Onoare al Academiei Române. Din 1994 este fondator și redactor-șef al revistei de istorie și cultură „Destin Românesc”. Distribuită în toate zonele populate de români, pentru înalta ținută științifică, pentru devotamentul față de problematica basarabeiană și cea pan-română, publicația a fost de la bun început și rămâne în continuare înalt apreciată de specialiștii în domeniu atât din țară, cât și de peste hotare.

Aceste sunt doar câteva teze generale care arată vastă arie de activitate a profesorului Alexandru Moșanu. În 2012, la cea de-a 80-a aniversare, au fost puse în valoare mai multe jaloane ale vieții sale [9; 10, pp. 11-16].

În vara curentă, cu prilejul celei de-a 90-a aniversări a regretatului profesor, Asociația Istoricilor din Republica Moldova, care-i poartă numele, a anunțat despre organizarea unei Mese rotunde cu genericul „Istoricul, Profesorul și Omul politic Alexandru Moșanu” [11], cu participarea foștilor colegi de Parlament, profesori universitari, foști studenți, doctoranzi ș.a. Din păcate, avem cu toții o datorie în fața distinsului profesor Alexandru Moșanu. Deocamdată nu a fost redactată/publicată o biografie a sa, nu au fost adunate toate articolele într-un volum, memoria profesorului Alexandru Moșanu nu este înveșnicită. Iată de ce este important să scoatem în evidență cele mai importante etape ale vieții și activității profesorului Alexandru Moșanu. Mulțumim și pe această cale redacției revistei AKADEMOS pentru interesul manifestat față de înaintașii noștri.

BIBLIOGRAFIE

1. Moșanu A. Între două lumi (Note autobiografice). Partea I. Prăbușirea spirituală. Începutul revenirii, în: Destin Românesc, Revistă de istorie și cultură (serie nouă), 2012, nr. 5-6 (81-82), p. 14 și urm.
2. Aceste și alte date sunt luate din dosarul profesorului Alexandru Moșanu păstrat în Arhiva Universității de Stat din Moldova, Fond 1, inv. 1, d. 1875.
3. Arhiva Universității de Stat din Moldova, Fond 1, inv. 1, d. 1875, f. 7.
4. Levit E., în: Dicționar de Istorie, ediția a II-a revăzută și adăugită. Chișinău: Civitas, 2007, pp. 232-233.
5. Mohov N.A., în: Enciclopedia sovietică moldovenească, vol. 4, Chișinău, 1974, p. 412.
6. Moshanu A.K. Sotsialisticheskoe dvizhenie v Rumynii (seredina 70-kh – nachalo 90-kh gg. XIX v.). Chișinău: Știința, 1977. 272 p.
7. Russev E., în: Dicționar de Istorie, ediția a II-a revăzută și adăugită. Chișinău: Civitas, 2007, pp. 340-341.
8. Pactul Ribbentrop-Molotov și agresiunea sovietică împotriva României. Culegere de documente (1939-1991). Ploiești: Libertas, 2012, pp. 256-257.
9. Alexandru Moșanu – 80 de ani. Unitatea românească – călăuza principală în activitatea omagiatului, în: Destin Românesc. Revistă de istorie și cultură (serie nouă), Ediție specială, 2012, nr. 5-6 (81-82). 200 p.
10. Omagiu istoricului Alexandru Moșanu, în: In onorarea Alexandru Moșanu: studii de istorie medievală, modernă și contemporană a românilor, coordonator Nicolae Enciu. Cluj-Napoca: Editura Academia Română, Centrul de studii transilvane: Presa universitară, 2012, pp. 11-16.
11. Petrencu A. Masa rotundă „Istoricul, Profesorul și Omul politic Alexandru Moșanu”. [on-line] <http://anatol-petrencu.promemoria.md/?p=3688> (consultat: 2.05.2022).